

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

น้ำเป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่งต่อการดำรงชีวิต โดยนอกจากจะมีคุณค่าในด้านการอุปโภคบริโภคแล้ว แหล่งน้ำต่างๆ ยังเป็นแหล่งสะสมทรัพยากรชีวภาพที่ล้ำค่าเป็นแหล่งกำเนิด พืชพรรณ และสิ่งมีชีวิตต่างๆ ดำรงความหลากหลายทางชีวภาพและความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศในพื้นที่นั้นๆ ให้คงอยู่ได้อีกด้วยซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นอยู่และความอยู่รอดของมนุษย์ เพราะความหลากหลายทางชีวภาพเป็นทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนึ่งที่เป็นที่พึ่งพาอาศัยของมนุษย์ โดยเป็นปัจจัย 4 สำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม (วิสุทธิ ไบไม้, 2538) ดังนั้นหากแหล่งน้ำในระบบนิเวศใดๆ ประสบปัญหาย่อมจะส่งผลให้สิ่งมีชีวิต และระบบนิเวศนั้นๆ ประสบปัญหาด้วย

ลำนํ้าว่า เป็นสายน้ำที่สำคัญสายหนึ่งใน อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน ในด้านการท่องเที่ยว บุคคลทั่วไปรู้จักกันดีในฐานะที่เป็นลำน้ำที่มีการล่องแก่ง ที่สวยงาม และเป็นที่ยินยมนแห่งหนึ่งของประเทศไทย แต่ในอีกด้านหนึ่ง ลำนํ้าว่าก็เป็นสายน้ำที่มีความสำคัญเป็นแหล่งน้ำที่หล่อเลี้ยงชุมชน ความลำนํ้า และเป็นต้นน้ำสำคัญที่มีลำน้ำสาขาอีกมากมายหล่อเลี้ยงประชาชนทั้งในจังหวัด และไปบรรจบเป็นน้ำเจ้าพระยาหล่อเลี้ยงประชาชนชาวไทยด้วยในที่สุด กระแสการอนุรักษ์ธรรมชาติในปัจจุบัน ได้ทำให้มีการนิยมนการท่องเที่ยวชมธรรมชาติมากขึ้น เสน่ห์อย่างหนึ่งที่ทำให้พื้นที่ลำนํ้าว่าได้รับความนิยมนจากผู้ชื่นชมธรรมชาติ และผจญภัยโดยการล่องแก่ง ก็คือความอุดมสมบูรณ์ของป่าและน้ำ พืชพรรณ สัตว์ป่า และสัตว์น้ำที่หลากหลาย สายน้ำที่ใสสะอาด แก่งหิน และวังน้ำจำนวนมาก ที่สร้างความตื่นเต้น ตื่นตาตื่นใจ แก่ผู้ล่องแก่ง โดยไม่เสี่ยงอันตรายมากนัก ดังนั้นในช่วงเวลา 8 ปีที่ผ่านมาหลังจากที่ริเริ่มกิจกรรมการล่องแก่งในลำนํ้าว่า จึงมีนักท่องเที่ยวเพิ่มจำนวนขึ้นทุกๆ ปี รวมทั้งจำนวนผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวก็เพิ่มมากขึ้นไปด้วย และอาจมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในอนาคต จากการประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งแน่นอนว่าย่อมจะสามารถสร้างรายได้และพัฒนาเศรษฐกิจให้กับชุมชน และประเทศไทยอย่างมาก

อย่างไรก็ตามสิ่งที่ไม่อาจมองข้ามไปจากการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ ผลกระทบที่เกิดตามมาทั้งด้านบวก และด้านลบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบทางด้านลบ ที่เกิดกับสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และชุมชน เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้นจำเป็นต้องพึ่งพาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทางสังคม และศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนแรงงานบริการในชุมชนสภาพการณ์การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการวางแผนที่ชัดเจน โดยเน้นภาคธุรกิจมากเกินไป ที่ผ่านมามีพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ ของประเทศไทยจากการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวจนก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว และมีปัญหาวิกฤต การสำรวจใน ปี พ.ศ. 2540 พบว่ามีแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม และปัญหาวิกฤตทั้งหมด 172 แห่ง กระจายอยู่ 49 จังหวัด (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2540) ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความล่มสลายของชุมชนที่ผ่านมามีแหล่งท่องเที่ยวต่างๆนี้ คงเป็นตัวอย่างไม่ดีที่เราไม่อาจมองข้ามได้ และควรจะใช้เป็นบทเรียนที่สำคัญ ในการจะพัฒนาการท่องเที่ยวในแหล่งอื่นๆ อีกต่อไป การท่องเที่ยวที่ผ่านมามีเป็นไปในลักษณะของการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และธุรกิจการท่องเที่ยวมากเกินไป จนทำให้มองข้ามความเปราะบางของระบบนิเวศ และชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการมองข้าม ชุมชน สภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งแท้จริงแล้วถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ ในพื้นที่ลำน้้ำว่า ที่ผู้วิจัยให้ความสนใจศึกษามีสภาพธรรมชาติที่สมบูรณ์ ทั้งป่าเขา และลำน้้ำว่า มีความหลากหลาย ทั้งพืชพรรณ สัตว์ป่า และสัตว์น้ำ ก็เนื่องจากการดูแลรักษาของชุมชนในการฟื้นฟูสภาพป่าที่เคยเสื่อมโทรมให้กลับสมบูรณ์ขึ้นอีกครั้ง และเมื่อป่าสมบูรณ์ สายน้ำที่เคยแห้งขอดก็กลับสมบูรณ์ขึ้นอีกครั้งพร้อมทั้งการเพิ่มขึ้นของสัตว์น้ำ และพันธุ์ปลาที่เคยสูญพันธุ์ไป เช่น ปลาหมออารีย์ ด้วยความร่วมมือกันของชุมชนต่างๆใน อำเภอแม่จริม และการสนับสนุนจากองค์กรเครือข่ายกลุ่มฮักเมืองน่านทำให้มีการสร้างเครือข่ายกลุ่มองค์กรที่เข้มแข็งในการดูแลรักษาป่า และน้ำ เรื่อยมาจนกระทั่งคงความสมบูรณ์อยู่จนถึงปัจจุบัน

การท่องเที่ยวอาจจะช่วยให้ชุมชนในบริเวณลำน้้ำว่าได้รับผลกระทบด้านบวกมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในด้านการพัฒนาสาธารณสุขโลก และมีรายได้เสริมจากการรับจ้างเพิ่มขึ้น แต่การท่องเที่ยวก็อาจส่งผลกระทบด้านลบ หรือการเปลี่ยนแปลงที่ไม่พึงประสงค์ต่อชุมชนได้ เช่น ความเสื่อมโทรมของสภาพธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพของลำน้้ำสายหลักของชุมชนที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้การดำรงชีวิตของคนในชุมชนที่ผูกพันกับธรรมชาติและลำน้้ำต้องประสบกับปัญหาต่อไป เพราะเมื่อการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชน ก็ย่อมที่จะทำให้เกิดผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในสังคมด้วย เพราะแบบแผนความสัมพันธ์ไม่ได้ดำรงอยู่ลอยๆ แต่สัมพันธ์อยู่กับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมนั้นอย่างแนบแน่น ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนลำน้้ำว่า

กี่ย่อมที่จะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ที่ชุมชนมีกับลำน้ำว่า เช่น การใช้ประโยชน์ การอุปโภค บริโภค การอนุรักษ์ การจัดการ ด้วยเป็นต้น

การป้องกันผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้น หรืออาจมีความรุนแรงในอนาคตซึ่งนักวิจัย และนักวิชาการหลายท่านมีความเห็นว่าควรที่จะให้ชุมชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) จากกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยว ในที่นี้คือ ลำน้ำว่าโดยตรงมากที่สุดได้มีส่วนร่วมในการควบคุม ดูแล แสดงความคิดเห็นต่อผู้ที่เข้ามาประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ซึ่งผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน คือ การจ้างแรงงานในชุมชนเข้ามาเป็นแรงงานบริการ รวมทั้งการทำความเข้าใจ และให้ความรู้กับชุมชนถึงสิทธิของชุมชนในอันที่จะสามารถ ควบคุม ดูแล และป้องกันทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นประโยชน์ของชุมชนได้ โดยในที่นี้พื้นที่ศึกษาชุมชนบริเวณลำน้ำว่านั้น มีองค์กรชุมชน และมีองค์กรเครือข่ายที่เข้มแข็งในการดูแลรักษาป่า และน้ำอยู่แล้ว ซึ่งมีศักยภาพเพียงพอที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสมได้ แต่อย่างไรก็ตาม การที่จะเข้าไปร่วมดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชนเป็นที่ตั้ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า การศึกษา การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน หลังจากการเข้ามาของการท่องเที่ยวและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน จะเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้ชุมชนได้คิดและวิเคราะห์ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งในปัจจุบันชุมชนอาจมองข้ามไป

จากสถานการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนในด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม หลังจากมีการท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ลำน้ำว่า และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนลำน้ำว่า ทั้งทางบวก และทางลบ ในด้านการจัดการน้ำของชุมชน การอนุรักษ์น้ำของชุมชน ระบบความเชื่อ ค่านิยม การเผยแพร่แนวคิดของชุมชน รวมทั้ง การใช้ประโยชน์แหล่งน้ำ เช่นการอุปโภค บริโภค และการนันทนาการของชุมชน โดยให้ชุมชนได้วิเคราะห์ปัญหาร่วมไปกับผู้วิจัย หาแนวทางลดผลกระทบทางลบ และหาแนวทางการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เหมาะสมต่อไป ทั้งนี้คาดว่าจะนำมาซึ่งองค์ความรู้ในการรักษาและอนุรักษ์แหล่งน้ำซึ่งเป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน รวมทั้งยังเป็นการพัฒนาที่มาจากความต้องการของชุมชนมีความเหมาะสมตามวิถีชีวิตของชุมชน และเป็นการพัฒนาจากรากหญ้า ตามแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริงซึ่งจะคงความยั่งยืนต่อทั้งการท่องเที่ยวและพื้นที่ท่องเที่ยวเอง

ทั้งนี้ผู้วิจัยมีประเด็นปัญหาการวิจัย คือ สภาพการณ์ของชุมชนลำน้ำว่าในด้านวิถีชีวิตชุมชนในอดีต และปัจจุบันเป็นอย่างไร ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับลำน้ำว่าเป็นอย่างไร มีปัจจัยอะไรบ้างเป็นปัจจัยดึงดูดที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวในลำน้ำว่า กิจกรรมการท่องเที่ยว และธุรกิจ

การท่องเที่ยวมีลักษณะอย่างไร และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนลำน้ำว่าอย่างไร รวมทั้งผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนลำน้ำว่าเป็นอย่างไร และมีแนวทางการลดผลกระทบทางลบได้หรือไม่ อย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์ของชุมชนลำน้ำว่า ในด้านวิถีชีวิตชุมชนก่อนและหลังการเข้ามาของการท่องเที่ยว และแนวโน้มในอนาคต
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน
3. เพื่อหาแนวทางร่วมกับชุมชนในการลดผลกระทบทางลบ และหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของชุมชน

1.3 ขอบเขตในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัยดังนี้

1.3.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา และประชากร

พื้นที่ศึกษาได้แก่ ชุมชนลำน้ำว่า ซึ่งเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับลำน้ำว่า พื้นที่ของชุมชนอยู่ในบริเวณลำน้ำว่าที่มีการท่องเที่ยวล่องแพ ทั้งแพไม้ไผ่ และแพยาง ทำให้ชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวล่องแพทั้งโดยตรงและโดยอ้อม 3 หมู่บ้านได้แก่ หมู่บ้านน้ำปู้ หมู่บ้านน้ำว่า หมู่บ้านห้วยทรายมูล อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน

ประชากรในการศึกษา ประกอบด้วย

1. ผู้รู้เกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาจากหน่วยงานต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและชุมชน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแม่จริม เกษตรอำเภอ ปลัดอำเภอ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้อำนวยการ โรงเรียนมิตรมวลชน 3 จำนวน 6 คน
2. ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน หมู่บ้านน้ำว่า หมู่บ้านน้ำปู้ และหมู่บ้านห้วยทรายมูล จำนวน 6 คน
3. ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย ประธานกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มอนุรักษ์พันธ์ปลา กลุ่มแพไม้ไผ่ จำนวน 6 คน
4. หัวหน้าครัวเรือน ที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความรู้ และเต็มใจที่จะให้ข้อมูลในเรื่องที่ผู้วิจัยสนใจ ได้อย่างลึกซึ้งและถูกต้องน่าเชื่อถือ ประกอบด้วย หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำนวน 15 คน

5. นักท่องเที่ยวชาวไทยซึ่งเดินทางมายังพื้นที่ท่องเที่ยวลำน้ำว่า ช่วงเดือน ตุลาคม-มกราคม เพราะ เป็นช่วงที่นักท่องเที่ยวนิยมมากที่สุดทั้งที่เดินทางไป-กลับและพักค้างแรมโดยใช้จำนวนนักท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2544 เป็นฐานในการคำนวณจำนวนประชากรนักท่องเที่ยวซึ่งพบว่าในปี พ.ศ. 2544 มีนักท่องเที่ยวเฉลี่ยประมาณเดือนละ 500 คน

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ครอบคลุมประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลสภาพการณ์ของชุมชนลำน้ำว่า ได้แก่
  - 1.1 ข้อมูลบริบทของพื้นที่ชุมชนลำน้ำว่า และวิถีชีวิตของชุมชนลำน้ำว่าในอดีตก่อนมีการท่องเที่ยว และปัจจุบันหลังจากมีการท่องเที่ยว
  - 1.2 ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว การตลาดของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต
  - 1.3 ข้อมูลด้านความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่ท่องเที่ยวในปัจจุบัน
2. ความต้องการและความคิดเห็นของชุมชนต่อผลดีและผลเสียของการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน
3. ศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการเข้ามาของกิจกรรมการท่องเที่ยว และธุรกิจการท่องเที่ยว ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับวิถีชีวิต ในด้าน
  - 3.1 เศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้-รายจ่าย และโอกาสการจ้างงาน
  - 3.2 สังคม ได้แก่ ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน และคนในชุมชนกับคนนอกชุมชน การร่วมกิจกรรมทางสังคม และความเสมอภาค
  - 3.3 วัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมการบริโภค การดำเนินชีวิต การสูญเสียทางวัฒนธรรม และการรับวัฒนธรรมใหม่
  - 3.4 สิ่งแวดล้อม ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มลภาวะ โดยเน้นด้าน ดินไม้ พืชพรรณ สภาพอากาศ และสภาพน้ำในลำน้ำว่า
4. ศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนลำน้ำว่าต่อความสัมพันธ์ของชุมชนกับลำน้ำว่า ในด้าน
  - การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ ได้แก่
    - การอุปโภคบริโภค
    - การนันทนาการของชุมชน
  - การอนุรักษ์น้ำของชุมชน

- การจัดการน้ำของชุมชน
- ระบบความเชื่อ ค่านิยมเกี่ยวกับน้ำ
- การเผยแพร่แนวคิด

5. แนวทางลดผลกระทบทางลบ และแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของชุมชน

1.3.3 ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนลำน้ำว่า ก่อนและหลังการเข้ามาของการท่องเที่ยว ข้อมูลในการศึกษาจึงเป็นข้อมูลในช่วง ก่อนมีการเข้ามาของการท่องเที่ยว (ปี พ.ศ. 2520 – ปี พ.ศ. 2536) จนถึงหลังจากการเข้ามาของการท่องเที่ยวถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2537- ปี พ.ศ. 2546) คือ วันที่ 31 พฤษภาคม 2546 เท่านั้น

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำรงชีวิตของชุมชนลำน้ำว่าในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการเข้ามาของธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งด้านบวก และด้านลบในด้าน การอนุรักษ์น้ำของชุมชน การจัดการน้ำของชุมชน ระบบความเชื่อ ค่านิยมเกี่ยวกับน้ำ การเผยแพร่แนวคิด รวมทั้งการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำ ในการอุปโภคบริโภค และการนันทนาการของชุมชน

วิถีชีวิตชุมชน หมายถึง แบบแผนการดำรงชีวิตของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เช่น การประกอบอาชีพ แบบแผนการใช้จ่าย ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน และคนในชุมชนกับคนนอกชุมชน การร่วมกิจกรรมทางสังคม แบบแผนการบริโภค การดำเนินชีวิต สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การให้ชุมชนลำน้ำว่าได้มีโอกาส ร่วมรับรู้ข่าวสาร คิดพิจารณา แสดงความคิดเห็น และตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวในด้านที่ตนมีความถนัดและมีศักยภาพเพียงพอ รวมทั้งได้รับประโยชน์จากการบริการโดยชุมชนในรูปแบบของการรวมกลุ่ม เช่น อาชีพ รายได้ โอกาสการจ้างงาน

การท่องเที่ยวที่เหมาะสม หมายถึง การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อสภาพแหล่งท่องเที่ยว ที่สามารถดึงดูดใจให้มาเยี่ยมชมเยียน ในขณะที่เดียวกันก็อนุรักษ์สภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว อันเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย โดยใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และ

ยาวนานที่สุด แต่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนน้อยที่สุด

ปัจจัยดึงดูด หมายถึง ปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีคนสนใจเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยว เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ป่าไม้ แหล่งน้ำ พืชพรรณ สัตว์ป่า สัตว์น้ำ ประเพณี สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น และกิจกรรมการท่องเที่ยว

การตลาดของการท่องเที่ยว หมายถึง ความต้องการของนักท่องเที่ยว (อุปสงค์) และการจัดการของผู้ประกอบการท่องเที่ยว (อุปทาน) ที่สอดคล้องกับอุปสงค์ของนักท่องเที่ยวโดยพิจารณาจากส่วนประสมทางการตลาดที่เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยง ได้แก่ ปัจจัยทางด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว (Product) ปัจจัยทางด้านราคา (Price) ปัจจัยทางด้านสถานที่ (Place) ปัจจัยทางด้าน การสนับสนุนการขาย (Promotion)

ความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว หมายถึง จำนวนนักท่องเที่ยว กิจกรรม ที่พื้นที่ท่องเที่ยวจะสามารถรองรับได้ โดยไม่ทำให้สภาพทางกายภาพและชีวภาพเสื่อมลงอย่างถาวร และยังคงคุณค่าเพียงพอที่จะสร้างความพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ โดยพิจารณาจาก ความพอใจของนักท่องเที่ยวในองค์ประกอบภายในของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility)